

**DEPARTAMENTUL DE STUDII PARLAMENTARE ȘI POLITICI UE**  
**DIRECȚIA STUDII ȘI DOCUMENTARE LEGISLATIVĂ**

## **TIPURI DE REFERENDUM ÎN STATE MEMBRE ALE UE**

**Studiu documentar**

---

**Iulie 2021**

*Lucrările elaborate în cadrul Direcției studii și documentare legislativă au caracter documentar și nu reprezintă punctul de vedere al Camerei Deputaților.*

*Documentele legislative oficiale au fost consultate în limba de origine, iar traducerea informațiilor relevante selectate nu reprezintă o traducere oficială, fiind furnizată ca un mijloc de înțelegere a unui document original, scris în altă limbă.*

*Baza de date cuprinzând totalitatea studiilor elaborate de Direcția studii și documentare legislativă poate fi accesată prin intermediul paginii de Intranet a Camerei Deputaților la adresa: <http://www.cdep.ro/infoparl/dip.studii?par1=2021>*

---

**Documentare și sinteză: Virgilia Ioan**  
Consilier parlamentar - Direcția studii și documentare legislativă  
Palatul Parlamentului, str. Izvor nr.2-4, sect.5, București  
Tel: 021.316.03.65; 021.414.13.50/ 51, Interior 1350/1349, camera 5070  
E-mail: [doc@cdep.ro](mailto:doc@cdep.ro)

## **CUPRINS**

|                                            |           |
|--------------------------------------------|-----------|
| <b>I. CONSIDERAȚII TEORETICE.....</b>      | <b>4</b>  |
| <b>II. REFERENDUMUL ÎN ROMÂNIA.....</b>    | <b>5</b>  |
| <b>III. TIPURI DE REFERENDUM .....</b>     | <b>8</b>  |
| <b>IV. EFECTELE REFERENDUMURILOR .....</b> | <b>14</b> |
| <b>BIBLIOGRAFIE.....</b>                   | <b>16</b> |

## I. Considerații teoretice

Principalele documente internaționale care consacră acest instrument democratic de consultare populară sunt Declarația Universală a Drepturilor Omului – care, la art. 21, stabilește că *orice persoană are dreptul să participe la Guvernarea țării sale, direct sau prin intermediul reprezentanților aleși în mod liber (...), voința poporului reprezentând baza autorității puterii publice* și Pactul Internațional al Drepturilor Civile și Politice – care la art. 25 prevede că *orice cetățean poate participa la adoptarea sarcinilor publice direct sau prin intermediul unor reprezentanți liber aleși*.<sup>1</sup>

Referendumul desemnează procedura prin care toți cetățenii corpului electoral sunt chemați să se pronunțe în mod individual, în funcție de un cod prestabilit (participanții trebuie să răspundă la o anumită întrebare, prin alegerea unuia din răspunsurile care însoțesc întrebarea), asupra unei probleme cu caracter real (nu personal), cu titlu deliberativ (rezultatul votului având efecte juridice imediate) sau cu titlu consultativ (rezultatul votului constituind numai un element de apreciere pentru Guvernanți în vederea adoptării sau nu a anumitor decizii/măsuri).

Termenul și instituția juridică a referendumului își au originile în dreptul roman, unde gerunziul verbului *referare* desemna procedura prin care corpul electoral (alcătuit din cetățenii cu drept de vot) era consultat în mod direct cu privire la o temă precisă, pentru a se conferi legitimitate unei decizii.

Și în prezent referendumul este apreciat ca fiind, prin excelență, un instrument al democrației directe, prin intermediul căruia votanții își exprimă opinia și adoptă o decizie (de regulă cu caracter normativ) în mod direct. Referendumul nu constituie o alternativă pentru democrația parlamentară, iar utilizarea acestuia în mod abuziv poate conduce la minarea legitimității și a rolului parlamentului ca organ reprezentativ al poporului.

Democrația directă se exercită într-un cadru juridic prestabilit. Baza juridică a referendumului este Constituția, întrucât referendumul transformă poporul în organ de stat, ale cărui atribuții și funcționare trebuie reglementate (ca și în cazul Parlamentului/Guvernului) de legea fundamentală a statului.

---

<sup>1</sup> Anca Niță – *Referendumul la confluența normelor dreptului național și a reglementărilor Comisiei de la Veneția*, Revista Universul Juridic, 2019, <http://revista.universuljuridic.ro/referendumul-la-confluenta-normelor-dreptului-national-si-reglementarilor-comisiei-de-la-venetia/>

## II. Referendumul în România

Sediul materiei îl reprezintă Constituția României<sup>2</sup> și Legea nr.3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului<sup>3</sup>.

În respectarea principiului constituțional exprimat în art.2 – *Suveranitatea națională aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum* – și a dispozițiilor instituite în articolele 90, 95, 150, 151 și 152 din Constituție, Legea nr.3/2000 prevede în art.2 și 3 că referendumul național constituie forma și mijlocul de consultare directă și de exprimare a voinței suverane a poporului român cu privire la:

- a) revizuirea Constituției;
- b) demiterea Președintelui României;
- c) probleme de interes național.

În condițiile legii, se poate organiza și desfășura și referendum local asupra unor probleme de interes deosebit pentru unitățile administrativ-teritoriale. În cadrul referendumului populația poate fi consultată cu privire la una sau mai multe probleme de interes național sau local, precum și cu privire la revizuirea Constituției sau la o problemă de interes național și o problemă de interes local, pe buletine de vot separate.

Problemele care, potrivit art.152 din Constituție, nu pot fi supuse revizuirii nu pot face obiectul referendumului: caracterul național, independent, unitar și indivizibil al statului român, forma republicană de Guvernământ, integritatea teritoriului, independența justiției, pluralismul politic și limba oficială.

În lumina prevederilor legale menționate, referendumurile în România pot fi naționale și locale și, de asemenea, obligatorii și facultative. Referendumurile naționale obligatorii sunt cele organizate pentru revizuirea Constituției și pentru demiterea Președintelui României, iar referendumurile facultative sunt organizate pentru probleme de interes național, stabilite de Președintele României. Referendumurile locale sunt facultative, organizate pentru probleme de interes deosebit din unitățile administrativ-teritoriale și subdiviziunile administrativ-teritoriale ale municipiilor. Referendumul local se poate organiza în toate satele și localitățile componente ale comunei sau orașului ori numai în unele dintre acestea. În cazul referendumului la nivel județean, acesta se poate desfășura în toate comunele și orașele din județ ori numai în unele dintre acestea, care sunt direct interesate. Proiectele de lege sau propunerile legislative privind modificarea limitelor teritoriale ale comunelor, orașelor și județelor se înaintează Parlamentului spre adoptare numai după consultarea prealabilă a cetățenilor din unitățile administrativ-teritoriale respective, prin referendum. În acest caz organizarea referendumului este obligatorie.

---

<sup>2</sup> <http://www.cdep.ro/pls/dic/site2015.page?id=339&idl=1>

<sup>3</sup> [http://www.cdep.ro/pls/legis/legis\\_pck.frame](http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.frame)

Curtea Constituțională prezintă Parlamentului un raport cu privire la respectarea procedurii pentru organizarea și desfășurarea referendumului național și confirmă rezultatele acestuia. Legea de revizuire a Constituției sau, după caz, măsura demiterii din funcție a Președintelui României intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, a hotărârii Curții Constituționale de confirmare a rezultatelor referendumului.

În Decizia nr.682 din 27 iunie 2012 asupra obiecției de neconstituționalitate a Legii privind modificarea și completarea Legii nr.35/2008 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și pentru modificarea și completarea Legii nr.67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, a Legii administrației publice locale nr.215/2001 și a Legii nr. 393/2004 privind Statutul aleșilor locali<sup>4</sup>, Curtea Constituțională reține următoarele:

*1.4. Referendumul, indiferent de caracterul său - decizional sau consultativ - cum este cazul referendumului național din anul 2009, reprezintă o modalitate de exercitare a suveranității naționale.*

*1.5. Art.2 din Constituție prevede în acest sens că "Suveranitatea națională aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum." Cu privire la acest text din Legea fundamentală, Curtea Constituțională a statuat, de exemplu prin Decizia nr. 419 din 26 martie 2009, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 274 din 28 aprilie 2009, că "exprimă voința constituentului român, potrivit căreia, în cadrul democrației reprezentative, suveranitatea națională aparține într-adevăr poporului român, însă aceasta nu poate fi exercitată într-un mod direct, nemijlocit, la nivel individual, forma de exercitare fiind cea indirectă, mijlocită, prin procedeul alegerii organelor reprezentative. Modalitatea de constituire a acestora din urmă reprezintă expresia suveranității naționale, manifestată prin exprimarea voinței cetățenilor în cadrul alegerilor libere, periodice și corecte, precum și prin referendum".*

*1.6. Întrucât pot exista situații în care problematica asupra căreia poporul este chemat să își exprime voința să afecteze interesele reprezentanților aleși (cum este cazul reducerii numărului de parlamentari sau al reducerii indemnizațiilor parlamentarilor), Comisia de la Veneția, în documentul intitulat Linii directoare pentru organizarea referendumului, adoptat la cea de-a 68-a sesiune plenară (13-14 octombrie 2007), a reținut că efectele referendumului trebuie să fie expres prevăzute în Constituție sau prin lege, fie că referendumul este consultativ, fie că este decizional. Totodată, este preferabil ca un referendum asupra chestiunilor de principiu sau a altor propuneri formulate generic să aibă caracter consultativ. Dacă însă are caracter decizional, trebuie să existe norme care să prevadă în mod expres procedura ulterioară.*

---

<sup>4</sup> <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/139566>

1.7. Faptul că, în cazul referendumului consultativ, nu este stabilită o astfel de procedură ulterioară nu se traduce într-o lipsă a efectelor acestui referendum. Nici nu ar fi admisibil într-un stat de drept ca voința populară, exprimată cu o largă majoritate (în cazul de față, 83,31% dintre voturile valabil exprimate), să fie ignorată de reprezentanții aleși ai poporului.

1.8. În același sens, într-o cauză în care a avut a se pronunța cu privire la efectele referendumului consultativ, Curtea Supremă a Canadei a statuat că "ordinea constituțională canadiană existentă nu poate rămâne indiferentă în fața expresiei clare a unei majorități clare a cetățenilor din Quebec [...]" exprimată cu prilejul unui asemenea referendum. (Renvoi relatif à la sécession du Québec, 1998, R.C.S. 217, paragraful 92).

1.9. Tot astfel, practica statelor democratice relevă faptul că reprezentanții poporului sunt în mod substanțial legați de rezultatele consultărilor populare. Astfel, de exemplu, în Norvegia, un referendum consultativ a condus, în anul 1972, la respingerea aderării la Comunitățile Europene, în contextul în care majoritatea membrilor Parlamentului era în favoarea aderării. Tot astfel, în Danemarca, un referendum consultativ a permis ca Actul Unic European, inițial respins de Parlamentul danez, să fie ratificat. Așadar, chiar dacă, teoretic, reprezentanții aleși ai poporului sunt liberi să decidă distinct de voința populară, în practică se supun acestei voințe.

1.10. Din această perspectivă, ceea ce distinge un referendum consultativ de unul decizional nu este, în principal, chestiunea privitoare la respectarea sau nu a voinței populare - această voință nu poate fi ignorată de aleșii poporului, întrucât este o expresie a suveranității naționale -, ci caracterul efectului referendumului (direct sau indirect). Spre deosebire de referendumul decizional, referendumul consultativ produce un efect indirect, în sensul că necesită intervenția altor organe, de cele mai multe ori a celor legislative, pentru a pune în operă voința exprimată de corpul electoral.

1.11. Această interpretare se întemeiază și pe principiul loialității constituționale, desprins și interpretat prin coroborarea dispozițiilor constituționale ale art.1 - Statul român, art. 2 - Suveranitatea și art. 61 - Rolul și structura (Parlamentului), principiu care, în această materie, impune ca autoritățile cu competențe decizionale în domeniile vizate de problematica supusă referendumului (în cazul de față Parlamentul) să ia în considerare, să analizeze și să identifice modalități de punere în practică a voinței exprimate de popor. O altă viziune asupra efectelor referendumului consultativ l-ar reduce pe acesta la un exercițiu pur formal, un simplu sondaj de opinie.

### III. Tipuri de referendum

1. În funcție de conținutul textului supus votului referendar:

▪ **Referendumul constituțional.** Are la bază principiul conform căruia actul fundamental al unui stat - Constituția - nu poate fi abrogat, înlocuit sau modificat fără consimțământul cetățenilor. Referendumul constituțional poate fi:

- referendum constituant (organizat pentru adoptarea primei Constituții a unui stat și fundamentarea unei noi ordini constituționale);
- referendum pentru revizuirea constituțională (organizat pentru modificarea unor dispoziții cuprinse în Constituția în vigoare);
- referendum de suveranitate (organizat pentru probleme referitoare la modificarea teritoriului, autodeterminarea unei colectivități descentralizate sau aderarea unui stat la o organizație supranațională, precum NATO sau UE).

În unele state, referendumul constituțional are caracter obligatoriu și poate fi organizat pentru toate dispozițiile constituționale/prevederile constituționale de o importanță deosebită:

- în Irlanda și Danemarca, orice revizuire constituțională este supusă referendumului obligatoriu;
- în Austria, Germania și Spania sunt supuse referendumului obligatoriu numai revizuirile constituționale totale; de exemplu, în Germania votul popular poate avea loc în două cazuri, potrivit art.146 și art.29 din legea fundamentală: intrarea în vigoare a unei noi constituții și redefinirea teritoriului național;<sup>5</sup>
- referendum obligatoriu pentru revizuirea anumitor prevederi constituționale există în: Estonia - dispozițiile constituționale privind revizuirea Constituției; Letonia - dispozițiile referitoare la caracterul democratic și suveran al statului, la teritoriu, la limba oficială și drapel, la alegerea Parlamentului prin vot universal, egal, direct, secret și proporțional; Lituania - dispozițiile constituționale privind statul și revizuirea Constituției, precum și nealinierea Lituaniei la alianțele post-sovietice; Danemarca – în cazul delegării competențelor constituționale ale autorităților regatului către autorități internaționale, dacă Parlamentul nu adoptă acest text cu o majoritate de 5/6 din numărul total al membrilor, precum și dispozițiile referitoare la modificarea vârstei dreptului la vot; Portugalia - dispozițiile constituționale referitoare la regionalizare.

Statele care nu au reglementat referendumul constituțional obligatoriu, au reglementat, în schimb, referendumul constituțional facultativ, organizat la cererea unei autorități a statului sau a unei fracțiuni a corpului electoral.

---

<sup>5</sup> *Le référendum*, Sénat Français, 2016, [https://www.senat.fr/lc/lc274/lc274\\_mono.html#toc40](https://www.senat.fr/lc/lc274/lc274_mono.html#toc40)

Astfel, în Franța, adoptarea definitivă a unor amendamente constituționale cuprinse într-un proiect de lege al Guvernului sau într-o propunere legislativă adoptată de cele două Camere legislative este supusă referendumului convocat de Președintele Republicii.

Referendumul constituțional poate fi organizat din inițiativa Parlamentului în Estonia, Lituania și Malta (în primele două state, cu excepția cazurilor în care referendumul este obligatoriu), iar în Austria la solicitarea unei treimi din numărul membrilor uneia din camerele legislative.

Referendumul constituțional facultativ, organizat la cererea unei fracțiuni a corpului electoral, este reglementat în Italia (500.000 semnături), Lituania (300.000 semnături) și Ungaria (100.000 de semnături).

În Bulgaria, Grecia, Luxembourg, Olanda și Portugalia revizuirea prevederilor constituționale nu se supune referendumului.

▪ **Referendumul legislativ.** În general, acest tip de referendum este reglementat mai rar, iar condițiile de aplicare sunt mai restrictive, întrucât legea poate suferi mai multe modificări decât Constituția, iar organizarea de referendumuri legislative ar putea conduce la restrângerea competenței Parlamentului și la diminuarea prestigiului acestuia.

Constituțiile care consacră referendumul legislativ conțin prevederi exprese referitoare la domeniul material al acestuia.

În Franța, art.11(1) din Constituție reglementează limitativ domeniul material al referendumului legislativ: organizarea puterilor publice, reformele privind politica economică sau socială a națiunii și tratatele care, fără a contraveni Constituției, ar putea avea o anumită influență asupra funcționării instituțiilor statului.

În general, domeniile în care legislațiile naționale exclud referendumul sunt cele financiare, bugetare și fiscale (Danemarca, Estonia, Grecia, Ungaria, Italia, Malta, Polonia, Portugalia). De asemenea, sunt excluse din domeniul material al referendumului: declararea stării de urgență (Estonia, Ungaria); amnistierea și grațierea (Italia, Polonia, Ungaria); alegerile și problemele care intră în competența organelor judecătorești sau administrative (excluse expres în Austria); competențele Parlamentului, ale organelor judecătorești și ale Curții Constituționale (Bulgaria); textele normative privind funcția publică, naturalizările și exproprierile (Danemarca).

Punerea în aplicare a tratatelor internaționale nu poate fi supusă votului referendar în Danemarca, Ungaria, Malta și Olanda.

După criteriul inițiatorului, referendumul legislativ poate avea caracter extraordinar sau ordinar. Referendumul extraordinar se deosebește de cel ordinar prin aceea că votul popular asupra unui act determinat este organizat la cererea unui organ al statului - șeful statului, Parlamentul, un anumit număr de deputați sau de colectivități descentralizate (nu a unei fracțiuni a corpului electoral).

Referendumul legislativ extraordinar se organizează din inițiativa Președintelui republicii (Franța), a Parlamentului (Austria, Lituania, Luxembourg), a unui anumit număr de parlamentari (Danemarca, Grecia), a majorității parlamentare din ambele Camere (Irlanda). În Portugalia, Președintele hotărăște asupra propunerii Parlamentului sau a Guvernului de organizare a referendumului legislativ extraordinar.

Referendumul legislativ ordinar este reglementat în Ungaria și Lituania. În aceste state, referendumul este suspensiv. Referendumul legislativ suspensiv (referendum de veto) se organizează pentru contestarea unei legi adoptate recent de Parlament, care nu a fost încă promulgată.

▪ **Referendumul convențional.** Se organizează pentru aprobarea sau respingerea unor acorduri/tratate internaționale. Reprezintă un caz particular de referendum legislativ, întrucât, de regulă, autorizarea ratificării unui tratat intră în competența Parlamentului.

Acesta este obligatoriu în cazul aderării la organizații internaționale care implică transfer de competențe (Lituania și, în anumite condiții, Danemarca). În Letonia s-a organizat referendum convențional obligatoriu pentru aderarea la UE.

## 2. În funcție de natura referendumului:

Natura unui referendum variază în funcție de caracterul obligatoriu sau facultativ, precum și de organul care îl inițiază.

### ▪ **Referendumul obligatoriu sau facultativ**

Referendumul obligatoriu se organizează pentru texte care nu pot fi adoptate ori nu pot intra în vigoare fără consimțământul explicit al poporului; votul popular și rezultatul pozitiv reprezintă o condiție pentru validitatea normei juridice. Rezultatul unui referendum obligatoriu este acceptat de către Parlament și Guvern, urmând ca acestea să adopte măsurile corespunzătoare (conform rezultatului referendumului). În general, referendumul obligatoriu se organizează pentru revizuirile constituționale.

În ce privește referendumul facultativ, rezultatul acestuia are valoare indicativă, decizionale fiind Parlamentul sau Guvernul. Este reglementat în Austria, Grecia, Portugalia și Ungaria.

▪ **Referendumul organizat la cererea unei autorități a statului (referendumul extraordinar)**

- În Franța, la propunerea Guvernului sau la propunerea comună a celor două camere legislative (publicată în Jurnalul Oficial), Președintele poate supune referendumului orice proiect de lege privind organizarea puterilor publice, reformele referitoare la politica economică sau socială a națiunii și la serviciile publice aferente, sau la autorizarea ratificării unui tratat care, deși nu contravine Constituției, ar putea influența funcționarea instituțiilor statului. Dacă referendumul se organizează la propunerea Guvernului, acesta are obligația de a face o declarație în cadrul fiecărei camere legislative, care va fi urmată de dezbateri.
- În Portugalia, pentru organizarea unui referendum este necesar acordul dintre Președinte și Parlament sau dintre Președinte și Guvern.
- În Irlanda, Președintele republicii poate convoca un referendum legislativ la propunerea comună a celor două camere (la Senat, propunerea trebuie adoptată cu majoritate de voturi, iar la Camera Deputaților de cel puțin 1/3 din numărul deputaților).
- În Polonia, referendumul poate fi convocat de Camera Deputaților sau, cu acordul Senatului, de Președintele republicii.
- În Estonia, Finlanda, Lituania, Luxembourg, Malta, Suedia, Parlamentul este unica autoritate care are competența convocării unui referendum.
- În Belgia, referendumul – care nu este consacrat constituțional/legislativ - poate fi organizat pe baza unei hotărâri/legi specifice adoptate de Parlament.
- În Austria, Consiliul Național decide asupra referendumului legislativ și referendumului consultativ asupra problemelor de importanță națională; 1/3 din membrii Parlamentului pot hotărî organizarea unui referendum pentru revizuirea parțială a Constituției.
- În Bulgaria, Parlamentul hotărăște asupra convocării referendumului. Propunerea poate fi făcută de 1/4 din numărul deputaților, de Consiliul de Miniștri sau de Președintele republicii.
- În Ungaria, la propunerea Președintelui republicii, a Guvernului, a 1/3 din numărul de parlamentari sau a 100.000 de alegători, Parlamentul hotărăște asupra organizării referendumului facultativ (tot Parlamentul este cel care decide asupra caracterului decizional sau consultativ al referendumului facultativ). Referendumul obligatoriu se organizează la cererea unui număr de peste 200.000 de cetățeni cu drept de vot.
- În Spania, referendumul consultativ asupra unei probleme de importanță deosebită se convoacă de către Rege, la propunerea prim-ministrului, aprobată de Congresul Deputaților.

- În Grecia, Președintele recurge formal la referendum, decizia organizării unui referendum fiind luată de către Parlament (cu majoritate de voturi), la propunerea Guvernului (pentru probleme naționale „cruciale”) sau a 3/5 din numărul parlamentarilor (pentru legi referitoare la probleme sociale importante).
- În Italia, referendumul poate fi convocat la solicitarea unui număr de cinci regiuni.
- În doar câteva state, legislativul poate convoca un referendum pentru demiterea Guvernului, sau executivul pentru dizolvarea legislativului. În Austria, Consiliul Național poate convoca un referendum (cu o majoritate de 2/3) pentru demiterea Președintelui republicii; în Letonia, Președintele poate convoca un referendum pentru dizolvarea Parlamentului.

▪ **Referendumul organizat la solicitarea unui anumit număr de cetățeni cu drept de vot**

Referendumul organizat la cererea unui anumit număr de votanți poate fi clasificat în două categorii: referendum facultativ ordinar și inițiativa populară (în sens restrâns). Referendumul facultativ ordinar se organizează pentru contestarea unui text deja aprobat de un organ al statului, în timp ce inițiativa populară permite unei fracțiuni a corpului electoral să propună un text care nu a fost aprobat de o autoritate a statului.

În Lituania, pentru organizarea unui referendum, sunt necesare 300.000 de semnături; în Letonia 10% din numărul total al alegătorilor poate solicita organizarea unui referendum în cazul în care, la cererea unei treimi din numărul parlamentarilor, Președintele suspendă promulgarea unei legi, iar în termen de 10 zile de la adoptare, Parlamentul nu adoptă din nou legea, cu o majoritate de  $\frac{3}{4}$ .

În Italia, referendumul constituțional facultativ și referendumul legislativ abrogativ se pot organiza la inițiativa unei fracțiuni a corpului electoral (500.000 de semnături). Parlamentul are posibilitatea de a evita organizarea referendumului, revizuiind principiile de bază și conținutul textului normativ în cauză.

În Ungaria, pentru organizarea unui referendum facultativ ordinar sunt necesare 100.000 de semnături (dar nu mai mult de 200.000).

Unele state au reglementat o formă de inițiativă populară limitată, care constă în depunerea la un organ al statului, de către un anumit număr de votanți, a unei propuneri de organizare a unui referendum. Este o formă de referendum extraordinar organizat la solicitarea unei fracțiuni din corpul electoral. Astfel, în Polonia, un număr de 500.000 de votanți poate solicita Camerei Deputaților convocarea unui referendum; în Portugalia, o astfel de cerere poate fi prezentată Parlamentului de un număr de 750.000 de cetățeni cu drept de vot.

În Malta, conform Legii privind referendumurile, dacă Parlamentul abrogă legea contestată de o fracțiune a corpului electoral, referendumul solicitat în acest scop nu se mai organizează.

3. În funcție de textul supus votului referendar:

- **Referendum asupra unui proiect de lege** (Franța, Danemarca, Irlanda) sau asupra unei propuneri concrete care nu are forma unui proiect normativ (Portugalia).
- **Referendum organizat pentru abrogarea unui text aflat în vigoare** (Italia).
- **Referendum organizat asupra unei chestiuni de principiu.**

Dreptul național al statelor membre definește în diverse moduri „chestiunile de principiu”.

În Grecia, acestea vizează probleme naționale „cruciale” și probleme sociale importante. Președintele republicii are competența de a convoca (prin decret) un referendum asupra unor probleme naționale de însemnătate deosebită, crucială. De menționat este că atribuția șefului statului în materie referendară nu poate fi exercitată în mod discreționar și nici din inițiativă exclusivă. Art.44 alin.2 din Constituția elenă prevede în acest sens o procedură complexă, în care se interferează și se condiționează reciproc trei autorități publice: Guvernul, Parlamentul și Președintele republicii. Această împletire de atribuții are ca scop garantarea caracterului democratic al regimului politic și împiedicarea subordonării Parlamentului față de executiv. Textul constituțional prevede că după hotărârea adoptată de Parlament cu majoritate absolută, la propunerea Guvernului, Președintele republicii convoacă organizarea unui referendum consultativ asupra unei probleme de interes național, având un caracter crucial.

În Spania, pentru decizii politice de o importanță deosebită, se organizează referendumul național consultativ.

4. În funcție de efecte, referendumul poate avea un caracter decizional sau consultativ.

**Referendumul decizional** poate fi: normativ confirmativ (când are ca scop adoptarea unui act normativ) sau abrogativ (când are ca scop abrogarea unei legi). Rezultatele referendumului decizional se impun juridic autorităților competente.

În cazul **referendumului consultativ**, autoritățile nu au obligația de a da curs rezultatului acestuia.

Unele state (Irlanda, Franța, Italia) au reglementat numai referendumul decizional. În Danemarca, referendumul decizional reprezintă regula, dar nu este exclus nici

referendumul consultativ. În Ungaria, referendumul asupra unei legi sau cel convocat la solicitarea unui număr de 200.000 de cetățeni cu drept de vot, are întotdeauna caracter decizional; în cazul referendumului facultativ, Parlamentul este cel care decide dacă acesta va avea caracter decizional sau consultativ. În Spania, referendumul național consultativ se organizează asupra unor decizii politice de o importanță deosebită.

#### IV. Efectele referendumurilor

În funcție de efecte, referendumul poate avea un caracter decizional sau consultativ.

Referendumul decizional: poate fi normativ confirmativ (când are ca scop adoptarea unui act normativ) sau abrogativ (când are ca scop abrogarea unei legi). Rezultatele referendumului decizional se impun juridic autorităților competente.

În cazul referendumului consultativ, autoritățile nu au obligația de a da curs rezultatului acestuia. Unele state (Irlanda, Franța, Italia) au reglementat numai referendumul decizional. În Danemarca, referendumul decizional reprezintă regula, dar nu este exclus nici referendumul consultativ. În Ungaria, referendumul asupra unei legi sau cel convocat la solicitarea unui număr de 200.000 de cetățeni cu drept de vot, are întotdeauna caracter decizional; în cazul referendumului facultativ, Parlamentul este cel care decide dacă acesta va avea caracter decizional sau consultativ. În Spania, referendumul național consultativ se organizează asupra unor decizii politice de o importanță deosebită.<sup>6</sup>

În documentul ***Linii directoare revizuite privind organizarea referendumurilor***, aprobat de Consiliul pentru Alegeri Democratice, la cea de-a 69-a reuniune (7 octombrie 2020) și adoptat de Comisia de la Veneția în cea de-a 124-a sesiune plenară din 8-9 octombrie 2020<sup>7</sup>, se fac următoarele recomandări:

##### 8. Efectele referendumurilor

*a. Efectele referendumurilor obligatorii sau consultative trebuie să fie clar specificate în constituție sau în lege. După un referendum consultativ, executivul sau legislativul ar trebui cel puțin să recomande un mod de acțiune.*

*b. Înainte de vot, alegătorii ar trebui să fie informați cu privire la urmarea propusă pentru referendumurile care privesc chestiuni de principiu sau propuneri cu caracter general.*

<sup>6</sup> Instituția juridică a referendumului, <http://www.cdep.ro/infoparl/dip.studiu?par1=2009&par2=11354>

<sup>7</sup> [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2020\)031-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2020)031-e)

*c. Procedura de urmat a referendumurilor obligatorii cu privire la chestiuni de principiu sau propuneri formulate în termeni generali trebuie stabilită în norme specifice.*

Un exemplu recent este referendumul din Italia, din 20-21 septembrie 2020. La întrebarea „Sunteți de acord cu reducerea numărului de deputați de la 630 la 400 și a numărului de senatori de la 315 la 200?” au votat afirmativ 67% din numărul de italieni prezenți la urne (51,12% din numărul de cetățeni cu drept de vot). Propunerea, deja votată de Parlament, avea însă nevoie și de aprobarea ei în cadrul unui referendum de revizuire a Constituției. Modificările ar urma să fie puse în practică o dată cu alegerile generale din 28 mai 2023, astfel încât următoarea legislatură italiană va avea 600 de parlamentari.<sup>8</sup>

Constituția italiană din 1947<sup>9</sup> prevede o procedură de revizuire rigidă. Potrivit articolului 138, legile de modificare a Constituției și celelalte legi constituționale sunt adoptate de fiecare Cameră după două deliberări succesive, organizate la un interval de cel puțin trei luni și sunt adoptate cu votul majorității absolute a membrilor fiecărei Camere după cea de-a doua deliberare. Aceste legi sunt supuse referendumului popular în cazul în care, în termen de trei luni de la publicarea lor, o cincime din membrii unei Camere sau 500.000 de alegători ori cinci consilii regionale solicită acest lucru. Legea supusă referendumului nu este promulgată în cazul în care nu este adoptată cu majoritatea voturilor valabil exprimate. Nu face obiectul unui referendum legea care a fost adoptată după cea de-a doua deliberare, de fiecare Cameră, cu votul unei majorități de cel puțin două treimi din membrii săi.<sup>10</sup>

---

<sup>8</sup> <https://www.corriere.it/elezioni/referendum-2020/notizie/risultati-referendum-2020-taglio-parlamentari-bc13ec58-fc2a-11ea-aca9-16c79fac234d.shtml>

<sup>9</sup> <http://codex.just.ro/Tari/IT>

<sup>10</sup> *Réduction du nombre de parlementaires: les leçons à tirer du référendum constitutionnel italien*, <https://www.dalloz-actualite.fr/flash/reduction-du-nombre-de-parlementaires-lecons-tirer-du-referendum-constitutionnel-italien#.YNwZkugzaU>

## Bibliografie

- *Reglementarea constituțională a referendumului în statele Uniunii Europene*, 2011, Direcția studii și documentare legislativă, Camera Deputaților, <http://www.cdep.ro/infoparl/dip.studiu?par1=2011&par2=11516> ;
- *Reglementări juridice privind referendumul în state membre UE*, 2009, Direcția studii și documentare legislativă, Camera Deputaților, <http://www.cdep.ro/infoparl/dip.studiu?par1=2010&par2=11373> ;
- Constituțiile statelor membre UE, <http://codex.just.ro/Tari/Download/EU> ;
- *Linii directoare revizuite pentru organizarea referendumurilor, aprobate de Consiliul Alegerilor Democratice în cadrul celei de-a 69-a reuniuni online (7 octombrie 2020) și adoptate de Comisia de la Veneția în a 124-a sesiune plenară online (8-9 octombrie 2020)*, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2020\)031-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2020)031-e) ;
- *Codul de bune practici în materie de referendum*, 2007, Comisia de la Veneția, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-AD\(2007\)008-rom](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-AD(2007)008-rom) ;
- *Referendumurile în Europa – o analiză a prevederilor legale*, Raport al Consiliului pentru Alegeri Democratice, adoptat de Comisia de la Veneția, 2005, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-AD\(2005\)034-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-AD(2005)034-e) ;
- Muraru Ioan, Tănăsescu Elena Simina, *Drept constituțional și instituții politice*, Vol.II, Editura C.H.Beck, București, 2009;
- *Le référendum sous la V-e République*, Consiliul Constituțional, Franța, <https://www.conseil-constitutionnel.fr/evenements/le-referendum-sous-la-ve-republique> ;
- *Manualul funcționarului public în domeniul drepturilor omului*, Consiliul Europei, <https://rm.coe.int/16806f11f5> ;
- *Democrația directă și UE*, <https://www.nationalregions.eu/ro/10-ro/11-democratiea-directa-si-ue> ;
- *Democrația directă în statele membre UE*, Sorin Cucera, AMPER, <https://partide.amper.org.ro/ro/studiu-democratiea-directa-in-u-e/> ;
- *Referendumul la confluența normelor dreptului național și a reglementărilor Comisiei de la Veneția*, Anca Niță, Revista Universul Juridic, 2019, <http://revista.universuljuridic.ro/referendumul-la-confluenta-normelor-dreptului-national-si-reglementarilor-comisiei-de-la-venetia/> ;
- *Reflections on referendums*, International Idea Discussion Paper 5/2018, <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/reflections-on-referendums.pdf> ;
- *Direct democracy*, ACE Project – The Electoral Knowledge Network, <https://aceproject.org/ace-en/focus/direct-democracy/referendums> ;
- *Réduction du nombre de parlementaires: les leçons à tirer du référendum constitutionnel italien*, <https://www.dalloz-actualite.fr/flash/reduction-du-nombre-de-parlementaires-lecons-tirer-du-referendum-constitutionnel-italien#.YNwZkugzaUI> ;
- *Le référendum*, Sénat Français, 2016, [https://www.senat.fr/lc/lc274/lc274\\_mono.html#toc40](https://www.senat.fr/lc/lc274/lc274_mono.html#toc40) .